

زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن

دکتر علی شیرخانی*

چکیده

جهانی شدن مهمترین پدیده ایست که طی دهه های اخیر بسیاری از جوانب زندگی بشری را تحت تأثیر خود قرار داده، به گونه ای که به هیچ وجه نمی توان منکر تأثیر آن بر زندگی عمومی بشر و دین و زندگی دینی انسان در جامعه امروزی شد. از سویی دین و مذهب نیز به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر کنش افراد در روند توسعه، تأثیرات حائز اهمیتی بر روند توسعه بشری و از جمله گرایش یا عدم گرایش به سمت جهانی شدن داشته است. در چنین شرایطی بررسی نوع رابطه بین دو مفهوم دین به عنوان یک ضرورت و واقعیت در جامعه بشری، و جهانی شدن به عنوان یک پروسه در حال توسعه، از اهمیت ویژه ای برخوردار است. تبیین اینکه زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن و نوع تأثیرگذاری هر یک بر دیگری می تواند بیانگر موضع هر یک از این دو مفهوم در برابر دیگری باشد. این مقاله به دنبال بررسی این رابطه متقابل این دو مفهوم و اینکه زندگی دین مدارانه در عصر جهانی چگونه خواهد بود.

کلیدواژه ها

دین، جهانی شدن، زندگی دین مدارانه

مقدمه

امور اجتماعی در زندگی امروزی بشر از یک رابطه متقابل برخوردار هستند. به گونه‌ای می‌توان ادعا کرد که بسیاری از این پدیده‌ها تحت تأثیر سایر پدیده‌های اجتماعی بسط پیدا می‌کنند و برخی هم تحت تأثیر این رابطه متقابل رو به افول حرکت می‌کنند. امر کهن دین و پدیده نوظهور جهانی‌شدن هم جزء همین پدیده‌های اجتماعی هستند که می‌توان رابطه متقابل را میان آن‌ها مشاهده کرد.

یکی از مهمترین حوزه‌هایی که در موضوع جهانی‌شدن طرح می‌شود، رابطه دین و جهانی‌شدن است. به گونه‌ای که به هیچ وجه نمی‌توان منکر تأثیر آن بر دین و زندگی دینی بشر در جامعه امروزی شد. دین و مذهب نیز به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر کنش افراد در روند توسعه، تأثیرات حائز اهمیتی بر روند توسعه بشری و از جمله گرایش و گریز به سمت جهانی‌شدن داشته است (کچوییان، ۱۳۸۵؛ نکویی سامانی، ۱۳۸۲).

رابطه دین با جهانی‌شدن و وجود تأثیرات متقابل بین آن‌ها، اموری است که در این مقاله به عنوان پیش‌فرض در نظر گرفته شده است. بر اساس این پیش‌فرض سؤالی که در این مقاله مطرح می‌شود این است که دین چه تأثیری بر روی جهانی‌شدن دارد و جهانی‌شدن چه جایگاهی را برای دین تعریف خواهد کرد؟ و زندگی دینی در عصر جهانی‌شدن چگونه خواهد بود؟ در پاسخ به سؤال فوق باید اذعان کرد که جهانی‌شدن نه تنها در تقابل با ادیان نخواهد بود، بلکه با ایجاد تساهل و تسامح بین ادیان، زمینه همزیستی مسالمت‌آمیز ادیان را فراهم خواهد کرد. جایگزینی تعامل ادیان به جای تضاد بین آن‌ها، نتیجه‌ای جز ارتقای جایگاه ادیان نخواهد داشت که این امر در سایه جهانی‌شدن و بوجود آمدن زمینه تعامل جهانی ادیان محقق خواهد شد. لذا می‌بایست برای پی‌ریزی و شالوده‌سازی بحث، ابتدا این دو مفهوم دین و جهانی‌شدن، به روشنی شناسایی و شفاف شده و سپس مراحل بعدی دنبال شود.

۱. چیستی دین و جهانی‌شدن

۱-۱. دین

تاریخ پیدایش دین هم‌زمان با پیدایش انسان است و دین، برگرفته از فطرت انسانی، از نخستین روز پیدایش بشر همراه وی بوده است و اولین فرد انسان حضرت آدم، پیامبر خدا و

منادی توحید و یگانه پرستی بوده است و ادیان شرک آمیز همگی در اثر تحریفات و اعمال سلیقه‌ها و اغراض فردی و گروهی پدید آمده است (کپیوتو، ۱۳۸۸).

دین در لغت، واژه‌ای است عربی که در معاجم و کتب لغت معانی بسیاری برای آن ذکر شده است. ملک و پادشاهی، طاعت و انقیاد، قهر و سلطه، پاداش و جزاء، عزت و سرافرازی، اکراه و احسان، همبستگی، تذلل و فروتنی، اسلام و توحید، عادت و روش، ریاست و فرمانبرداری، راه و روش، جزا، پاداش، کیش و آیین، مکتب، پیروی، انقیاد، شریعت و مانند اینها، همگی معانی هستند که اشاره به دین دارند و هر یک پایه‌گذار لغوی یک تعریف خاص از دین هستند.

در بیانی کلی می‌توان گفت که در این مقاله مراد از دین، چیزی اعم از هر یک از شریعت‌ها و ایدئولوژی‌ها است. مراد، مجموعه ارزش‌ها و اعتقادات و هنجارهایی است که تحت قالب دین یا اعتقاد یا ایدئولوژی، هر انسانی خود را وابسته و مقید به آن‌ها می‌داند و آن را به عنوان منبع هویت‌بخش خود می‌شناسد. یعنی همین هویتی که در قالب اسلام یا یهود یا مسیحیت و یا هر آیین و شریعت و یا حتی یک ایدئولوژی فراگیر نمود پیدا کرده، اما با صرف نظر از اینکه در کدام قالب قرار دارد و به یک عامل هویت‌بخش تبدیل شده باشد.

۱-۲. جهانی شدن

جهانی شدن در معانی متفاوتی بکار می‌رود و از آن تعاریف متعددی ارائه شده و ماهیت و منشأ آن به صورت‌های مختلف تحلیل شده است. این واژه در حالی که ذاتاً فرایندی دارای سابقه طولانی است، ولی از نیمه دهه ۱۹۷۰ میلادی وارد ادبیات سیاسی شد و برای اشاره به برخی پدیده‌های مهم تحولات جهانی در عرصه روابط بین‌الملل و مسائل فرهنگی بر سر زبان‌ها افتاد. بحث و مناقشه در مورد این پدیده حوزه بسیار گسترده‌ای را در بر می‌گیرد. برخی آن را نه تهدید می‌دانند و نه فرصت و برخی آنرا هم فرصت می‌دانند و هم تهدید. برخی نه خوب می‌دانند و نه بد و برخی هم خیر می‌دانند و هم شر. مخالفان این پدیده معتقدند که بستر جهانی شدن غربی است و در واقع در جهت تقویت مبانی عصر روشنفکری و تقویت دولت‌های غربی و توسعه یافته حرکت می‌کند. در حالی که موافقان اینگونه نمی‌اندیشند (ثانی، ۱۳۸۲).

اقتصاد دانان جهانی شدن را از زاویه‌ای اقتصادی تفسیر کرده‌اند. سیاسیون با دیدی کاملاً سیاسی به این پدیده پرداخته‌اند. از همین رو است که می‌توان تعاریف مختلفی برای جهانی شدن ارائه کرد (ساعی، ۱۳۸۷).

شمار تعاریف از پدیده جهانی شدن به شمار نگاه‌ها و برداشت‌های مختلف از آن، گسترده است. می‌توان ادعا کرد که وجه اشتراک تمام این معانی یک چیز است و آن «حرکت به سوی یکپارچگی». یعنی در تعریف عام، جهانی شدن به معنی یکپارچگی و یکدست شدن جهان می‌باشد. حال چه این یکپارچگی را در حوزه ارزش‌ها بدانیم، چه در حوزه فرهنگ و اندیشه، چه در حوزه اقتصاد و سیاست و چه در هر حوزه دیگری. در هر صورت می‌توان مشاهده کرد که تمام این تعاریف نتیجه و معیاری جز حرکت جهان به سوی یکسانی و یکپارچگی نخواهند داشت.

۲. جایگاه دین در عصر جهانی شدن

در مورد جایگاه دین در عصر جهانی شدن دو دیدگاه عمده را مطرح می‌کند که هر دیدگاه از یک زاویه به توضیح این جایگاه می‌پردازد (کرت، ۱۳۸۰؛ ملکیان، ۱۳۷۹). برخی قائل به کمرنگ شدن و یا حتی حذف دین از دنیای مدرن هستند. اما در مقابل، دیدگاهی دیگر نه تنها قائل به حذف دین از زندگی بشر در عصر مدرن و جهانی شدن، نیست، که نقش پررنگ‌تری را برای آن در نظر می‌گیرد. بر اساس این دیدگاه، دین همواره امکان و ظرفیت تطابق و سازگاری با شرایط گوناگون زندگی بشری را داراست و این قاعده در مورد زندگی مدرن بشر هم جاری است. بر این اساس با توجه به نیاز بیشتر انسان به امور معنوی در زندگی مدرن، دین هم همواره خود را با شرایط سازگار کرده و همچنان ایفای نقش می‌کند.

قائلین به حذف یا کمرنگ شدن نقش دین در زندگی مدرن، از یک سو به تفاوت مؤلفه‌ها و جهان‌بینی‌های دین و مدرنیته اشاره می‌کنند و قائلند که از آنجایی که بین مؤلفه‌های جامعه مدرن و دین مابینت و تضاد وجود دارد، این نتیجه حاصل می‌شود که هر کدام از این دو یک جهان‌بینی متمایز با دیگری ارائه می‌دهد که هیچ‌گونه سنخیت و پیوندی بین این دو جهان‌بینی نمی‌توان تصور کرد. لذا اگر به صورت ایده‌آل به جامعه مدرن نگاه شود در چنین جامعه‌ای دین هیچ‌گونه نقشی نخواهد داشت. اینکه در جوامع مدرن، دین عمدتاً در شکل‌دهی به جامعه هیچ‌گونه نقشی ایفا نمی‌کند و اداره جامعه به عهده حکومت‌های سکولار است را هم دلیلی بر

اثبات مدعای خود ذکر می‌کنند. از سوی دیگر قائلین به این دیدگاه مدرنیته را ملازم با سکولاریسم می‌دانند و معتقدند به دنبال روند سکولاریزه شدن، نفوذ دین در جامعه مدنی کاهش می‌یابد.

در مقابل دیدگاه اول، دیدگاه دیگری وجود دارد که این دیدگاه حرکت‌ها و جنبش‌های جدید دینی در مناطق مختلف جهان، وقوع انقلاب اسلامی در ایران، تداوم محبوبیت رفتن به کلیسا در آمریکا، رشد احزاب دینی در کشورهای اسلامی و نمونه‌هایی از این دست در دهه‌های اخیر را نمونه‌هایی از تمایل مجدد جوامع به گرایش‌های دینی، همزمان با حرکت رو به جلوی جهانی شدن می‌داند. قائلین به این دیدگاه بر این باورند که راه مقابله با عدم پویایی و انحطاط جامعه مدرن، ایفای نقش دین در آن است. از باب نمونه: دانیل بل، جامعه‌شناس و از برجسته‌ترین پست مدرنیست‌های آمریکایی با تأکید بر نقش مذهب، گرایش به سمت دین را تنها راه جلوگیری از بحران در مدرنیته می‌داند و معتقد است ایمان و اعتقاد دینی در پیوند با ایمان به سنت، سبب تکاپو و انگیزه در جامعه مدرن می‌شود. این عده معتقدند که مدرنیته ناتوان از پاسخ‌گویی به پدیده‌ها و دغدغه‌های انسان است. حیطة مانور عقل ابزاری و علم تجربی (مشاهده و آزمون) محدود به دنیای طبیعی است و نهایت کاربرد آن‌ها توضیح و تفسیر پدیده‌های مادی است و بهره‌برداری مطلوب از منابع طبیعت. اما آیا تمام توجه آدمی معطوف به جهان ماده است؟ آیا عقل ابزاری و علم ضامن اجرای اخلاقیات است؟ آیا جهان، مبدأ و مقصدی ندارد؟ جهان مدرن برای اساسی‌ترین سؤالات و دغدغه‌های فکری هم چون سؤالات مذکور، پاسخی درخور توجه ندارد. این سؤالات و هزاران نوع دیگر از این دست سؤالات که جامعه مدرن با آن مواجه است باعث شده‌اند که جایگاه دین به دلیل آموزه‌ها و منابع معرفت‌اندوزی که در اختیار آدمی قرار می‌دهد، روزبه‌روز ارتقاء پیدا کند تا بتواند پاسخ‌گوی سؤالات بی‌پاسخ جهان مدرن باشد و دغدغه‌های فکری انسان مدرن را به آرامش مبدل کند.

این دیدگاه یکی دیگر از دلایل نقش‌آفرینی دین در عصر مدرنیته را ضرورت ارتقای اخلاقیات در دنیای مدرن می‌داند و بیان می‌کند که دین با پیوندی عمیق بین خدا، انسان و معاد می‌تواند بهترین ضمانت را برای اجرای اخلاقیات در جهان مدرن فراهم کند که بدون نظارت هیچ عامل بیرونی انسان دین‌دار شئون بایدها و نبایدهای فردی و اجتماعی را رعایت کند. معتقدان به این دیدگاه اعتقاد دارند که اصلاً نمی‌توان دین را از پهنه جامعه حذف کرد. زیرا دین به دو نیاز همیشگی بشری پاسخ می‌دهد. یکی اینکه هر فرد برای وجود خود در این جهان، معنی و غایتی

می‌طلبید. انسان‌ها به‌طور ذاتی هستی خود را در جهان بی‌په‌وده نمی‌انگارند و این دین است که به حضور انسان در جهان معنا می‌بخشد و آن را بخشی از یک طرح مقدر کیهانی ترسیم می‌کند که طراح و خالقی دارد. دیگر اینکه پاسخگوی اصول اخلاقی در جامعه است که لازمه همزیستی در جامعه مدرن می‌باشد. با این تفاوت که اگر جامعه پیچیده و متنوع مدرن نخواهد تنها به یکی از ادیان جایگاه ویژه‌ای ببخشد، دیدگاه‌های مدرن روی آوردن به هر دینی را موجه می‌دانند. ولو روی آوردن به یک دین مدنی. بر همین اساس است که مشاهده می‌شود در جامعه آمریکا علیرغم مدرن بودن و حاکمیت سکولاریسم و سرآمد بودن در حرکت به سمت جهانی‌شدن، ایدئولوژی یا مذهب یا دین مدنی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

در نهایت این دیدگاه دین را همسان و همسو با شرایط می‌داند و معتقد است دین همواره امکان و ظرفیت تطابق و سازگاری با شرایط گوناگون زندگی بشری را داراست و این قاعده را در مورد زندگی مدرن بشر هم جاری می‌داند. لذا بیان می‌کند که جهان مدرن نه تنها با وجود تمام پیشرفت‌ها در زمینه تکنولوژی، ارتباطات، مخابرات، صنعت و سایر پیشرفت‌های فنی، هیچ‌گاه بی‌نیاز از دین نخواهد شد، که این نیاز به تدریج بیشتر هم خواهد شد. در این دوران است که باید صورت و محتوای دین را متناسب با حال و هوای جامعه مدرن درک کرد و به کسانی که خواهان آنند عرضه کرد.

۲-۱. رابطه دین و جهانی‌شدن

چه رابطه‌ای بین این دو پدیده وجود دارد؟ باید تبیین شود که بین دین به عنوان پدیده‌ای کهن در زندگی بشر و جهانی‌شدن به عنوان پدیده‌ای نوظهور در جهان مدرن چه تأثیرات و تأثرات متقابلی وجود دارد. آیا رابطه بین این دو یک رابطه یک سویه است یا اینکه بین آن‌ها رابطه‌ای متقابل برقرار است و میزان تأثیر هر پدیده بر دیگری چقدر است. به این منظور باید این بحث در دو قسمت مجزا مورد بررسی قرار گیرد.

۲-۱-۱. تأثیر دین در پروسه جهانی‌شدن

در مورد میزان و نحوه تأثیرگذاری دین در پروسه جهانی‌شدن دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. متفکرانی چون الوین تافلر، دیوید هاروی، فردریک جیمسون، امانوئل کاستلز، آنتونی گیدنز و فرانسیس فوکویاما با نگاهی صرفاً مادی گرایانه قائل به پایان یافتن عصر دین شده‌اند و

از این زاویه به دین به عنوان مانع جهانی شدن نگاه کرده‌اند (سریع‌القلم، ۱۳۸۴؛ کچویان، ۱۳۸۴).

به‌عنوان مثال گیدنز ویژگی تجدد را که در بستر و دوران آن جهانی شدن اتفاق افتاده، سنت زدایی کامل می‌داند. بنابراین جامعه مابعد سنتی یا مدرن را جامعه‌ای می‌داند که پیوندهای آن با سنت کاملاً قطع شده است یا در مسیر قطع کامل پیوندهایش با آن در حرکت است. او برای تجدد ماهیت «خود اندیشانه» قائل است که همین ویژگی تجدد آن را در تعارض ذاتی با سنت قرار می‌دهد. جهان سنتی را سازمان یافته بر پایه زندگی غیر متأملانه می‌داند که در آن انسان و جامعه سنتی خود انتخاب نمی‌کنند، بلکه بر پایه رویه‌هایی که از گذشته وجود داشته بدون تأمل یا چون و چرا در باب آن عمل می‌کنند. اما در تجدد با از دست رفتن همه سنت‌ها، انسان‌ها الزاماً جز آنچه خود در باب هر امری دست به تأمل زده‌اند و جز بر پایه معیارهای انتخابی عمل نمی‌کنند. از همین رو از آنجا که در نظر گیدنز دین هم ماهیتی سنتی دارد تجدد و به مثابه آن جهانی شدن با آن سازگاری ندارد. از نظر گیدنز علت ظهور مجدد دین و جنبش‌های دینی به مشکلاتی مربوط می‌شود که تجدد و جهانی شدن در سیر رو به پیشرفت خود با آن مواجه شده است و با توجه به تأثیرات تضعیف‌کننده یا زائل‌کننده تحولات تجدد بر دین، این بازگشت را طبیعی می‌داند (گیدنز، ۱۳۸۲: ۶۹-۶۶).

فوکویاما به بحث در مورد تأثیر دین و جنبش‌های دینی در روند جهانی شدن می‌پردازد و این جنبش‌ها را حرکتی ارتجاعی در مسیر تجدد و جهانی شدن از سوی کسانی می‌داند که نمی‌خواهند به کاروان تجدد و جهانی شدن بیوندند. سپس با بیان اینکه این جنبش‌ها واجد اهمیت تاریخی نیستند چون میراث ایدئولوژیکی مشترک بشریت را نمی‌سازند و دارای جاذبه جهانی نیستند و نمی‌توانند بدیل‌های قابل قبولی برای زندگی بشر در عصر جهانی شدن باشند، سعی در کم‌رنگ کردن نقش این جنبش‌ها به طور خاص و دین به طور عام در مسیر جهانی شدن کرده است (کچویان، ۱۳۸۵: ۸۷).

در نقطه مقابل چنین تفکر دینی، تفکری را می‌توان قرار داد که در آن پایه دین استدلال است و نه تقدس. یعنی دینی را می‌توان تصور کرد که ارزش آن مبتنی بر استدلالی است که در ورای آن قرار دارد و نه تقدسی ساختگی و آمیخته با تعصب. دین مبتنی بر استدلال در صورت عرصه به جامعه بشری به پشتوانه همین استدلال همواره توانایی فراگیر شدن را داراست، بر

خلاف دین مبتنی بر تقدس که نقشی جز مانعیت در مسیر یکپارچگی جهانی و جهانی شدن ایفا نمی‌کند.

در این چنین شرایطی است که می‌توان به نقش متفاوت ادیان در جریان جهانی‌شدن پی برد. در این فضا است که می‌توان مشخص کرد آن عقیده‌ای نقش مانعیت در این مسیر را بازی می‌کند که بنیان خود را بر خود شیفتگی و تعصبی قرار داده که مانع از شنیدن سخن غیر و ارائه استدلال و منطق بر بطلان آن است. عقیده‌ای که به جهت سبک بودن وجه استدلال بر حقانیت خود، اقدام به ارزش سازی برای بقاء خود کرده است و در پناه این ارزش سازی از خود، مانع از شنیدن عقیده مخالف شده و آن را در گروه غیر قرار می‌دهد. با این معیار است که می‌توان حکم به مانعیت یا عدم مانعیت ادیان و عقاید در مسیر جهانی‌شدن کرد و از قضاوت یکسان در مورد تمام ادیان دوری کرد. در اینجا می‌توان این سؤال را مطرح کرد که اگر دین یا عقیده‌ای بدون پیش فرض خود برتر بینی و غیریت سازی و تعصب و با هدف اصلاح پا به میدان استدلال و تعامل با سایر ادیان گذاشت تا مسیر تنش بین آن‌ها را به تعامل و رشد تغییر بدهد، آیا در مقابل جهانی‌شدن گام برداشته یا با هدف یکپارچگی بر مبنای استدلال، راه جهانی‌شدن را هموار نموده است؟ آیا از دین و عقیده‌ای با این اوصاف می‌توان به عنوان مانعی در مسیر جهانی‌شدن نام برد؟ در جواب به این سؤال است که می‌توان به نقصان نظریاتی که حکم به مانعیت دین به طور مطلق داده‌اند پی برد و استدلال این مقاله در مانعیت معنایی خاص از دین در مسیر جهانی‌شدن را تثبیت کرد.

نکته‌ای که در اینجا قابل ذکر است اعتراف به این مطلب است که آنچه در دنیای امروز به عنوان دین وجود دارد در بیشتر مواقع آمیخته با تعصب و خود شیفتگی است که از دین چهره مانعیت در مسیر جهانی‌سازی ساخته است. شاید همین فضای آمیخته به تعصب دینی است که اندیشمندان غربی را به جبهه گرفتن در برابر دین به طور مطلق و بدون تفکیک ذکر شده کشانده است. در اینجا است که می‌توان راه خلاصی از این وضعیت را در حرکت به سمت باز تعریف کردن دین و زدودن عناصری چون تعصب و خود شیفتگی و خود برتر بینی و عدم مدارا، از آن ذکر کرد. با زدودن این صفات از دین و باز تعریف آن است که می‌توان دین را از اتهام مانعیت در مسیر جهانی‌شدن بری کرد. در غیر این صورت نتیجه چیزی نیست جز اینکه دین مهمترین مانع در راه حرکت جهان به سمت جهانی‌شدن تلقی می‌شود.

۲-۱-۲. تأثیرات جهانی شدن بر دین و ارزش‌های دینی

تأثیرات جهانی شدن بر دین و ارزش‌های دینی هم به دو جهت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌شود. یکی از این جهت که متقابل بودن رابطه این دو پدیده روشن می‌شود و از اینکه یکی از آن‌ها فعال ما یشاء و دیگری منفعل ما یشاء قلمداد شوند اجتناب می‌شود. دیگری اینکه شاید با تشریح و روشن شدن زوایای تأثیرگذاری جهانی شدن بر دین، ذهنیت منفی نسبت به نوع این تأثیرگذاری از بین برود.

بنابراین برای دینی چون اسلام که از دید ما مسلمانان آخرین و کامل‌ترین دین الهی است جهانی شدن زمینه‌ساز عرضه این دین به سایر جهانیان خواهد بود. همانطور که این فرصت برای سایر ادیان و ایدئولوژی‌ها هم در سایه جهانی شدن فراهم می‌شود. یعنی ایجاد فضای عرضه ادیان به سایر جوامع را می‌توان اولین تأثیر جهانی شدن بر دین و ارزش‌های دینی دانست که نتیجه آن ایجاد نوعی تعامل بین ادیان و فرهنگ‌ها در یک سطح گسترده جهانی خواهد بود. نتیجه این تعامل ادیان در سطح جهانی چیزی نیست جز رشد جایگاه ادیان و درک بهتر ادیان الهی علی‌الخصوص دین اسلام به عنوان آخرین و کامل‌ترین دین الهی که در این فضای بوجود آمده مجال ارائه خود و مناظره با سایر ادیان را خواهد داشت (مطهری، ۱۳۷۰).

در چنین فضایی، فرهنگ و دینی که مسلح به پشتوانه قوی‌تر و استدلال محکم‌تری باشد قطعاً برنده میدان این تعامل خواهد بود و آن دینی که تمامیت وجودی خود را در این میدان تعامل فرهنگ‌ها و ادیان و ارزش‌ها در خطر ببیند از دو راه در پی دفع این خطر بر می‌آید. یکی با ارزش سازی اعتقادی و قدسی کردن امور و فرو بردن آن‌ها در هاله‌ای از تقدس، تا در این سایه بتواند خود را از پاسخگویی در مقابل هجوم پرسش‌ها در میدان تعامل ادیان، در امان نگه دارد. دوم از طریق مقابله با عامل زمینه‌ساز این تعامل یعنی پروسه جهانی شدن و معرفی چهره‌ای متفاوت از این پدیده با هدف عدم شرکت در میدان تعامل بین ادیان (موسوی، ۱۳۸۷).

بوجود آمدن این فضای تعامل بین ادیان نتایج مختلفی را در درون خود خواهد داشت. کمرنگ شدن تعصبات دینی و خود شیفتگی‌ها، کاهش پیش‌داوری‌ها، جزمیت و خرافه‌پرستی، تماماً از نتایج بعدی شکل‌گیری این فضا هستند. به این صورت که پرسشگری که این فضا در بین ادیان گوناگون بوجود می‌آورد آن‌ها را وادار به پاسخگویی و ارائه استدلال خواهد کرد که نتیجه این پرسش و پاسخ علاوه بر ارتقای جایگاه ادیان، از بین رفتن تقدس و در پی آن

تعصبات در درون آن‌ها خواهد بود. به این دلیل که تا قبل از شکل‌گیری این فضا به دلیل عدم امکان پرسشگری از مقدساتی که در قالب دین قرار گرفته بودند، هاله‌ای از تقدس آن‌ها را در بر گرفته بوده که در روند جهانی‌شدن این هاله دچار شکست می‌شود.

در چنین شرایطی از دین به عنوان وسیله‌ای برای رساندن جامعه بشری به سعادت یاد می‌شود تا به عنوان هدف، که در این صورت تمامی انسان‌ها از لحاظ حرکت در مسیر سعادت، یکسان تلقی می‌شوند. این تفاوت نوع نگاه به دین نیز یکی از تأثیرات مهم جهانی‌شدن بر دین و ارزش‌های دینی است.

دیگر تأثیر جهانی‌شدن بر دین را می‌توان احیاء ادیان و در نتیجه روی آوردن مجدد به دین دانست. در این زمینه جیمز کرث نسبت جدیدی از رابطه بین دین و جهانی‌شدن را مطرح می‌کند. او معتقد است که در طول تاریخ هرگاه امنیت اجتماعی انسان‌ها مورد تهدید قرار گرفته آنان پاسخ یا واکنشی در قالب‌های دین گرایانه داشته‌اند. وی به‌عنوان مثال جنبش اصلاح دین پروتستانی در اروپای اوایل دوران جدید را واکنشی در برابر انقلاب تجاری و ورود اروپائیان به دنیای نو (آمریکا) می‌داند و خاستگاه ادیانی چون اسلام، مسیحیت، و بودا را پاسخ و واکنشی به ناامنی‌های عمیقی قلمداد کرده که توسط گسست‌های اجتماعی بنیادین ایجاد شده بودند. در ادامه او عصر حاضر را عصر انقلاب «جهانی‌شدن» نامیده که ناامنی‌های عمیقی را به دنبال داشته و پاسخ به این ناامنی‌ها را گرایش به سمت دین یا ایدئولوژی دانسته است.

به‌طور کلی می‌توان تأثیرات جهانی‌شدن بر دین را در چند مورد خلاصه کرد:

- ۱- فراهم کردن زمینه تعامل ادیان مختلف؛
- ۲- ارتقاء جایگاه ادیان از طریق ایجاد تساهل و پلورالیسم دینی و تمرکز بر گوهر دین؛
- ۳- جایگزینی تعامل بین ادیان به‌جای تضاد؛
- ۴- تغییر نوع نگاه به دین از هدف دانستن آن به، وسیله‌ای برای سعادت بشری؛
- ۵- رفع هویت دینی و تغییر منبع هویت‌بخش افراد؛
- ۶- احیای دینی

۳. نظر سنجی

ارزش یک کار آماری در مقایسه‌هایی که بین متغیرها انجام می‌شود، ظهور و بروز می‌کند. در یک کار پژوهشی معمولاً دو آمار استفاده می‌شود. آمار توصیفی که مبنای آن توصیف وضع

زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن

موجود است و بر پایه‌ی فراوانی‌ها و درصدها و با استفاده از نمودارها انجام می‌گردد. اما بخش با ارزش کار آماری، آمار استنباطی است که بر پایه آن مقایسه‌ها، تحلیل می‌شود و با تکنیک‌های استنباطی در آمار، نتایج بدست می‌آید که آن نتایج مبنای پیش‌بینی‌ها و توصیف‌های آینده نگرانه است. مبنای آمار استنباطی، نتایجی است که می‌توان بر اساس آن نتایج تحلیلی انجام داد که به زبان آمار و اعداد، پیش‌بینی و تعمیم‌هایی را برای آینده به صورت منطقی و علمی توجیه و تبیین کرد.

بنابراین در این پژوهش که سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن به عنوان متغیر اصلی و وابسته تلقی می‌شود، ابتدا بررسی توصیفی گردید. اما ارزش واقعی این پژوهش در متغیر وابسته در مقایسه آن در کنار متغیرهای مستقل چون جنسیت اساتید، مدرک تحصیلی اساتید، گروه آموزشی اساتید، اساتید داخل و خارج ایران و اساتید در دانشگاه‌های گوناگون؛ به دست می‌آید. بنابراین لازم است سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن در این متغیرها (مستقل) مورد مقایسه قرار گیرد و بررسی شود که آیا متغیر وابسته در مقایسه‌ی جنسیت اساتید نتایج مشابه یا نتایج متفاوتی، می‌دهد؟

اگر نتایج در مقایسه‌ها، دارای تفاوت معنادار نباشد، معنای آن این است که متغیر وابسته در این حالت مشابه است و بین اساتید تفاوت معنادار دیده نمی‌شود؟ اما اگر در مقایسه‌ها، دارای تفاوت معنادار باشد، معنای آن این است که متغیر وابسته در این حالت، دارای تفاوت معنادار است و در این صورت، این سازمان و یا پژوهشگر باید برای این اختلاف و تفاوت راه و چاره‌ای پیشنهاد بدهد.

توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌دهندگان بر اساس جنسیت

جدول ۱: پاسخ‌های پاسخ‌دهندگان بر اساس فراوانی و درصد

درصد میانگین وزنی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	فراوانی درصد	سؤالات جهانی شدن
۶۹,۲	۳۲	۲۳	۳۱	۱۴	۱۱	فراوانی	(۱) میزان خوش‌بینی شما به پیامدهای جهانی شدن چه اندازه است؟
	۲۸,۸	۲۰,۷	۲۷,۹	۱۲,۶	۹,۹	درصد	
۶۶,۵	۱۷	۳۵	۳۱	۲۳	۵	فراوانی	(۲) به نظر شما سبک زندگی دین مدارانه تا چه
	۱۵,۳	۳۱,۵	۲۷,۹	۲۰,۷	۴,۵	درصد	

							حد در عصر جهانی شدن قابل تحقق است؟
۶۲,۲	۱۲	۳۵	۲۹	۲۳	۱۲	فراوانی	(۳) هویت‌های جدید تا چه حد می‌توانند در قالبی نو، ارزش‌ها و مناسک مذهبی را باز تولید کنند؟
	۱۰,۸	۳۱,۵	۲۶,۱	۲۰,۷	۱۰,۸	درصد	
۵۶,۹	۱۲	۱۸	۳۶	۳۱	۱۴	فراوانی	(۴) به نظر شما روند جهانی شدن تا چه حد می‌تواند بر سبک زندگی دین مدارانه انطباق داشته باشد؟
	۱۰,۸	۱۶,۲	۳۲,۴	۲۷,۹	۱۲,۶	درصد	
۵۷,۵	۷	۲۲	۴۴	۲۶	۱۲	فراوانی	(۵) به نظر شما فرهنگ و هویت ایرانی - اسلامی تا چه حد می‌تواند خود را با ارزش‌ها و هنجارهای جهانی سازگار سازد؟
	۶,۳	۱۹,۸	۳۹,۶	۲۳,۴	۱۰,۸	درصد	
۷۱,۵	۳۳	۲۹	۲۵	۱۷	۷	فراوانی	(۶) به نظر شما سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن تا چه مقدار می‌تواند مانع سلطه فرهنگی غرب شود؟
	۲۹,۷	۲۶,۱	۲۲,۵	۱۵,۳	۶,۳	درصد	
۶۷,۶	۲۲	۳۷	۲۴	۱۷	۱۱	فراوانی	(۷) فرآیند جهانی شدن تا چه می‌تواند در فرآیند تبادل فرهنگی باعث غنای فرهنگی ما گردد؟
	۱۹,۸	۳۳,۳	۲۱,۶	۱۵,۳	۹,۹	درصد	
۶۱,۶	۱۷	۳۳	۲۱	۲۲	۱۸	فراوانی	(۸) آیا مابین فرآیند جهانی شدن و لزوم سیاستگذاری در زمینه سبک زندگی دین مدارانه نسبتی می‌بینید؟
	۱۵,۳	۲۹,۷	۱۸,۹	۱۹,۸	۱۹,۸	درصد	
۶۹,۹	۲۲	۳۶	۳۲	۱۷	۴	فراوانی	(۹) آیا می‌توان به صورتی معنادار در فرآیندهای جهانی شدن شرکت کرد؟
	۱۹,۸	۳۲,۴	۲۸,۸	۱۵,۳	۳,۶	درصد	

زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن

۵۲,۴	۹	۱۸	۳۰	۳۰	۲۴	فراوانی	(۱۰) آیا پیوستن نسل جوان به روند جهانی شدن را یکسره تهدید قلمداد می‌کنید؟
	۸,۱	۱۶,۲	۲۷,۰	۲۷,۰	۲۱,۶	درصد	
۶۷,۷	۳۰	۲۷	۲۱	۲۲	۱۱	فراوانی	(۱۱) به نظر شما لزوم سند چشم انداز اسلامی و دینی، برای تعامل با پدیده جهانی شدن چقدر احساس می‌شود؟
	۲۷,۰	۲۴,۳	۱۸,۹	۱۹,۸	۹,۹	درصد	
۴۹,۷	۳	۱۸	۳۶	۲۷	۲۷	فراوانی	(۱۲) تا چه میزان فرهنگ رسمی که جمهوری اسلامی ایران مبلغ آن است پذیرای فرآیندهای جهانی شدن است؟
	۲,۷	۱۶,۲	۳۲,۴	۲۴,۳	۲۴,۳	درصد	
۷۴,۱	۲۸	۴۵	۲۲	۹	۷	فراوانی	(۱۳) چقدر پیش ساختارهای ذهنی و تجربه های زیستی را در تعامل با پدیده جهانی شدن مؤثر می‌دانید؟
	۲۵,۲	۴۰,۵	۱۹,۸	۸,۱	۶,۳	درصد	
۵۵,۰	۱۰	۱۵	۳۸	۳۳	۱۵	فراوانی	(۱۴) به نظر شما تصور مردم ایران از پدیده جهانی شده تا چه میزان مثبت است؟
	۹,۰	۱۳,۵	۳۴,۲	۲۹,۷	۱۳,۵	درصد	
۷۵,۷	۲۳	۵۲	۲۶	۹	۱	فراوانی	(۱۵) توسعه ارتباطات و دسترسی به جریان آزاد اطلاعات تا چه میزان می‌تواند در آرایه تصویر درست از جهانی شدن آموزه‌های دینی، مؤثر باشد؟
	۲۰,۷	۴۶,۸	۲۳,۴	۸,۱	۰,۹	درصد	
۵۲,۳	۹	۱۶	۲۹	۳۷	۲۰	فراوانی	(۱۶) به نظر شما معنویتی که در عصر جهانی شدن
	۸,۱	۱۴,۴	۲۶,۱	۳۳,۳	۱۸,۰	درصد	

							بر آن تأکید می‌شود چه نسبتی با سبک زندگی دین مدارانه دارد؟
۴۴,۵	۴	۱۰	۲۷	۳۶	۳۴	فراوانی	(۱۷) به نظر شما جمهوری اسلامی ایران تا چه میزان توانسته الگوی سبک زندگی دین مدارانه را در زمان کنونی در جامعه خود نهادینه کند؟
	۳,۶	۹,۰	۲۴,۳	۳۲,۴	۳۰,۶	درصد	
۵۳,۰	۶	۲۱	۲۹	۳۸	۱۷	فراوانی	(۱۸) آیا می‌توان نسبتی مابین جهان‌شمولی فرهنگ انقلاب اسلامی و جهانی شدن فرهنگ برقرار کرد؟
	۵,۴	۱۸,۹	۲۶,۱	۳۴,۲	۱۵,۳	درصد	
۶۷,۷	۱۵	۳۹	۳۶	۱۶	۵	فراوانی	(۱۹) نهادهای غیررسمی و خارج از حاکمیت تا چه حد می‌توانند در نهادینه کردن و انطباق ارزش‌های جهانی با الگوی رفتاری ایرانی مسلمان نقش ایفا کنند؟
	۱۳,۵	۳۵,۱	۳۲,۴	۱۴,۴	۴,۵	درصد	
۶۷,۲	۲۷	۳۰	۲۲	۲۰	۱۲	فراوانی	(۲۰) تا چه میزان به قرائتی از دین که هماهنگ با ارزش‌های جهانی باشد، احساس نیاز می‌کنید؟
	۲۴,۳	۲۷,۰	۱۹,۸	۱۸,۰	۱۰,۸	درصد	
۸۰,۹	۴۱	۴۵	۱۷	۵	۳	فراوانی	(۲۱) نهادهای آموزشی و تربیتی تا چه حد می‌توانند در ارایه و خلق سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن مؤثر باشند؟
	۳۶,۹	۴۰,۵	۱۵,۳	۴,۵	۲,۷	درصد	
۷۸,۲	۳۵	۴۴	۲۴	۳	۵	فراوانی	(۲۲) آیا با مواجهه با پدیده جهانی شدن و تعامل آن
	۳۱,۵	۳۹,۶	۲۱,۶	۲,۷	۴,۵	درصد	

زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن

							نیازی در مورد بازاندیشی در انگاره‌های مان در مورد دنیای غرب احساس می‌شود؟
۸۰,۲	۴۱	۴۵	۱۳	۹	۳	فراوانی	(۲۳) تلاش مذهب شیعه و دین اسلام در روزآمد کردن نظام دانایی خود از طریق اجتهاد در مورد پدیده‌های نوظهور را تا چه میزان مؤثر ارزیابی می‌کنید؟
	۳۶,۹	۴۰,۵	۱۱,۷	۸,۱	۲,۷	درصد	
۵۶,۲	۵	۲۹	۳۵	۲۴	۱۸	فراوانی	(۲۴) جامعه امروز ایران تا چه میزان سبک زندگی دین مدارانه را در عصر جهانی شدن می‌پذیرد؟
	۴,۵	۲۶,۱	۳۱,۵	۲۱,۶	۱۶,۲	درصد	
۵۵,۵	۱۳	۲۱	۳۰	۲۲	۲۵	فراوانی	(۲۵) تأثیر ابزارهای نوین ارتباطی مثل «اینستاگرام»، «واتس آپ» و «وایبر» را در سبک زندگی دین مدارانه تا چه حد ارزیابی می‌کنید؟
	۱۱,۷	۱۸,۹	۲۷,۰	۱۹,۸	۲۲,۵	درصد	
۷۶,۴	۳۸	۳۳	۲۶	۱۰	۴	فراوانی	(۲۶) جهانی شدن تا چه میزان بر کاهش تمایل دختران و پسران به ازدواج شرعی نقش دارد؟
	۳۴,۲	۲۹,۷	۲۳,۴	۹,۰	۳,۶	درصد	
۸۲,۵	۴۵	۴۱	۲۰	۴	۱	فراوانی	(۲۷) تأثیر جهانی شدن بر هنجارهای پوششی جوانان را تا چه میزان ارزیابی می‌کنید؟
	۴۰,۵	۳۶,۹	۱۸,۰	۳,۶	۰,۹	درصد	
۷۶,۹	۲۹	۴۲	۳۴	۶	۰	فراوانی	(۲۸) تأثیر جهانی شدن بر تضعیف آیین‌های دینی را تا چه میزان ارزیابی می‌کنید؟
	۲۶,۱	۳۷,۸	۳۰,۶	۵,۴	۰,۰	درصد	

		می‌کنید؟					
۷۹,۶	فرآوانی	۶	۲۷	۴۱	۲۷	۶	(۲۹) تا چه اندازه جهانی شدن بر تقابل سنت و مدرنیته در جامعه دینی تأثیر می‌گذارد؟
	درصد	۵,۴	۳۳,۳	۳۶,۹	۲۴,۳	۵,۴	
۶۵,۸	فرآوانی	۵۹۱	۸۹۶	۸۲۹	۵۷۷	۳۳۲	جمع
	درصد	۱۸,۳	۲۷,۸	۲۵,۷	۱۷,۹	۱۰,۳	

جدول داده‌های بالا، خلاصه پاسخ‌های پاسخ‌دهندگان را به سؤال ۲۹ از پرسشنامه تحقیق را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل داده‌ها؛ در خصوص سؤال (۱) پرسشنامه تحقیق: «(۱) میزان خوش‌بینی شما به پیامدهای جهانی شدن چه اندازه است؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۹,۹ درصد خیلی کم)، (۱۲,۶ درصد کم)، (۲۷,۹ درصد متوسط)، (۲۰,۷ درصد زیاد) و (۲۸,۸ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع پاسخ‌دهندگان به میزان (۶۹,۲ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۲) پرسشنامه تحقیق: «(۲) به نظر شما سبک زندگی دین مدارانه تا چه حد در عصر جهانی‌شدن قابل تحقق است؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۴,۵ درصد خیلی کم)، (۲۰,۷ درصد کم)، (۲۷,۹ درصد متوسط)، (۳۱,۵ درصد زیاد) و (۱۵,۳ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۶۶,۵ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۳) پرسشنامه تحقیق: «(۳) هویت‌های جدید تا چه حد می‌توانند در قالبی نو، ارزش‌ها و مناسک مذهبی را بازتولید کنند؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۱۰,۸ درصد خیلی کم)، (۲۰,۷ درصد کم)، (۲۶,۱ درصد متوسط)، (۳۱,۵ درصد زیاد) و (۱۰,۸ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۶۲,۲ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۴) پرسشنامه تحقیق: «(۴) به نظر شما روند جهانی‌شدن تا چه حد می‌تواند بر سبک زندگی دین مدارانه انطباق داشته باشد؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۱۲,۶ درصد خیلی کم)، (۲۷,۹ درصد کم)، (۳۲,۴ درصد متوسط)، (۱۶,۲ درصد

زیاد) و (۸,۱۰ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۹,۵۶ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۵) پرسش‌نامه تحقیق: «(۵) به نظر شما فرهنگ و هویت ایرانی - اسلامی تا چه حد می‌تواند خود را با ارزش‌ها و هنجارهای جهانی سازگار سازد؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۸,۱۰ درصد خیلی کم)، (۴,۲۳ درصد کم)، (۶,۳۹ درصد متوسط)، (۸,۱۹ درصد زیاد) و (۳,۶ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۵,۵۷ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۶) پرسش‌نامه تحقیق: «(۶) به نظر شما سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی‌شدن تا چه مقدار می‌تواند مانع سلطه فرهنگی غرب شود؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۳,۶ درصد خیلی کم)، (۳,۱۵ درصد کم)، (۵,۲۲ درصد متوسط)، (۱,۲۶ درصد زیاد) و (۷,۲۹ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۵,۷۱ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۷) پرسش‌نامه تحقیق: «(۷) فرآیند جهانی‌شدن تا چه می‌تواند در فرآیند تبادل فرهنگی باعث غنای فرهنگی ما گردد؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۹,۹ درصد خیلی کم)، (۳,۱۵ درصد کم)، (۶,۲۱ درصد متوسط)، (۳,۳۳ درصد زیاد) و (۸,۱۹ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۶,۶۷ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۸) پرسش‌نامه تحقیق: «(۸) آیا مابین فرآیند جهانی‌شدن و لزوم سیاستگذاری در زمینه سبک زندگی دین مدارانه نسبتی می‌بینید؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۲,۱۶ درصد خیلی کم)، (۸,۱۹ درصد کم)، (۹,۱۸ درصد متوسط)، (۷,۲۹ درصد زیاد) و (۳,۱۵ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۶,۶۱ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۹) پرسش‌نامه تحقیق: «(۹) آیا می‌توان به صورتی معنادار در فرآیندهای جهانی‌شدن شرکت کرد؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۶,۳ درصد خیلی کم)، (۳,۱۵ درصد کم)، (۸,۲۸ درصد متوسط)، (۴,۳۲ درصد زیاد) و (۸,۱۹ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۹,۶۹ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۱۰) پرسش‌نامه تحقیق: «(۱۰) آیا پیوستن نسل جوان به روند جهانی شدن را یکسره تهدید قلمداد می‌کنید؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۲۱,۶ درصد خیلی کم)، (۲۷ درصد کم)، (۲۷ درصد متوسط)، (۱۶,۲ درصد زیاد) و (۸,۱ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۵۲,۴ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۱۱) پرسش‌نامه تحقیق: «(۱۱) به نظر شما لزوم سند چشم‌انداز اسلامی و دینی، برای تعامل با پدیده جهانی شدن چقدر احساس می‌شود؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۹,۹ درصد خیلی کم)، (۱۹,۸ درصد کم)، (۱۸,۹ درصد متوسط)، (۲۴,۳ درصد زیاد) و (۲۷ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۶۷,۷ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۱۲) پرسش‌نامه تحقیق: «(۱۲) تا چه میزان فرهنگ رسمی که جمهوری اسلامی ایران مبلغ آن است پذیرای فرآیندهای جهانی شدن است؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۲۴,۳ درصد خیلی کم)، (۲۴,۳ درصد کم)، (۳۲,۴ درصد متوسط)، (۱۶,۲ درصد زیاد) و (۲,۷ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۴۹,۷ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۱۳) پرسش‌نامه تحقیق: «(۱۳) چقدر پیش ساختارهای ذهنی و تجربه‌های زیستی را در تعامل با پدیده جهانی شدن مؤثر می‌دانید؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۶,۳ درصد خیلی کم)، (۸,۱ درصد کم)، (۱۹,۸ درصد متوسط)، (۴۰,۵ درصد زیاد) و (۲۵,۲ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۷۴,۱ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۱۴) پرسش‌نامه تحقیق: «(۱۴) به نظر شما تصور مردم ایران از پدیده جهانی شده تا چه میزان مثبت است؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۱۳,۵ درصد خیلی کم)، (۲۹,۷ درصد کم)، (۳۴,۲ درصد متوسط)، (۱۳,۵ درصد زیاد) و (۹ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۵۵ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۱۵) پرسش‌نامه تحقیق: «(۱۵) توسعه ارتباطات و دسترسی به جریان آزاد اطلاعات تا چه میزان می‌تواند در آرایه تصویر درست از جهانی شدن آموزه‌های دینی، مؤثر

زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن

باشد؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۰,۹ درصد خیلی کم)، (۸,۱ درصد کم)، (۲۳,۴ درصد متوسط)، (۴۶,۸ درصد زیاد) و (۲۰,۷ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۷۵,۷ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۱۶) پرسش‌نامه تحقیق: «(۱۶) به نظر شما معنویتی که در عصر جهانی شدن بر آن تأکید می‌شود چه نسبتی با سبک زندگی دین مدارانه دارد؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۱۸ درصد خیلی کم)، (۳۳,۳ درصد کم)، (۲۶,۱ درصد متوسط)، (۱۴,۴ درصد زیاد) و (۸,۱ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۵۲,۳ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۱۷) پرسش‌نامه تحقیق: «(۱۷) به نظر شما جمهوری اسلامی ایران تا چه میزان توانسته الگوی سبک زندگی دین مدارانه را در زمان کنونی در جامعه خود نهادینه کند؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۳۰,۶ درصد خیلی کم)، (۳۲,۴ درصد کم)، (۲۴,۳ درصد متوسط)، (۹ درصد زیاد) و (۳,۶ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۴۴,۵ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۱۸) پرسش‌نامه تحقیق: «(۱۸) آیا می‌توان نسبتی مابین جهان‌شمولی فرهنگ انقلاب اسلامی و جهانی شدن فرهنگ برقرار کرد؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۱۵,۳ درصد خیلی کم)، (۳۴,۲ درصد کم)، (۲۶,۱ درصد متوسط)، (۱۸,۹ درصد زیاد) و (۵,۴ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۵۳ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۱۹) پرسش‌نامه تحقیق: «(۱۹) نهادهای غیررسمی و خارج از حاکمیت تا چه حد می‌توانند در نهادینه کردن و انطباق ارزش‌های جهانی با الگوی رفتاری ایرانی مسلمان نقش ایفا کنند؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۴,۵ درصد خیلی کم)، (۱۴,۴ درصد کم)، (۳۲,۴ درصد متوسط)، (۳۵,۱ درصد زیاد) و (۱۳,۵ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (۶۷,۷ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۲۰) پرسش‌نامه تحقیق: «(۲۰) تا چه میزان به قرائتی از دین که هماهنگ با ارزش‌های جهانی باشد، احساس نیاز می‌کنید؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال

مطرح شده، (۸،۱۰ درصد خیلی کم)، (۸،۱۹ درصد کم)، (۸،۱۹ درصد متوسط)، (۲۷ درصد زیاد) و (۳،۲۴ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۲،۶۷ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۲۱) پرسش‌نامه تحقیق: «(۲۱) نهادهای آموزشی و تربیتی تا چه حد می‌توانند در ارایه و خلق سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن مؤثر باشند؟»، پاسخ دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۷،۲ درصد خیلی کم)، (۵،۴ درصد کم)، (۳،۱۵ درصد متوسط)، (۵،۴۰ درصد زیاد) و (۹،۳۶ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۹،۸۰ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۲۲) پرسش‌نامه تحقیق: «(۲۲) آیا با مواجهه با پدیده جهانی شدن و تعامل آن نیازی در مورد بازاندیشی در انگاره‌هایمان در مورد دنیای غرب احساس می‌شود؟»، پاسخ دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۵،۴ درصد خیلی کم)، (۷،۲ درصد کم)، (۶،۲۱ درصد متوسط)، (۶،۳۹ درصد زیاد) و (۵،۳۱ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۲،۷۸ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۲۳) پرسش‌نامه تحقیق: «(۲۳) تلاش مذهب شیعه و دین اسلام در روزآمد کردن نظام دانایی خود از طریق اجتهاد در مورد پدیده‌های نوظهور را تا چه میزان مؤثر ارزیابی می‌کنید؟»، پاسخ دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۷،۲ درصد خیلی کم)، (۱،۸ درصد کم)، (۷،۱۱ درصد متوسط)، (۵،۴۰ درصد زیاد) و (۹،۳۶ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۲،۸۰ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۲۴) پرسش‌نامه تحقیق: «(۲۴) جامعه امروز ایران تا چه میزان سبک زندگی دین مدارانه را در عصر جهانی شدن می‌پذیرد؟»، پاسخ دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۲،۱۶ درصد خیلی کم)، (۶،۲۱ درصد کم)، (۵،۳۱ درصد متوسط)، (۱،۲۶ درصد زیاد) و (۵،۴ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۲،۵۶ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن

در خصوص سؤال (۲۵) پرسش‌نامه تحقیق: «(۲۵) تأثیر ابزارهای نوین ارتباطی مثل واتس آپ، وایبر، اینستاگرام را در سبک زندگی دین مدارانه تا چه حد ارزیابی می‌کنید؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۲۲,۵ درصد خیلی کم)، (۱۹,۸ درصد کم)، (۲۷ درصد متوسط)، (۱۸,۹ درصد زیاد) و (۱۱,۷ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۲۶) پرسش‌نامه تحقیق: «(۲۶) جهانی شدن تا چه میزان بر کاهش تمایل دختران و پسران به ازدواج شرعی نقش دارد؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۳,۶ درصد خیلی کم)، (۹ درصد کم)، (۲۳,۴ درصد متوسط)، (۲۹,۷ درصد زیاد) و (۳۴,۲ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۲۷) پرسش‌نامه تحقیق: «(۲۷) تأثیر جهانی شدن بر هنجارهای پوششی جوانان را تا چه میزان ارزیابی می‌کنید؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۰,۹ درصد خیلی کم)، (۳,۶ درصد کم)، (۱۸ درصد متوسط)، (۳۶,۹ درصد زیاد) و (۴۰,۵ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

در خصوص سؤال (۲۸) پرسش‌نامه تحقیق: «(۲۸) تأثیر جهانی شدن بر تضعیف آیین‌های دینی را تا چه میزان ارزیابی می‌کنید؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۰ درصد خیلی کم)، (۵,۴ درصد کم)، (۳۰,۶ درصد متوسط)، (۳۷,۸ درصد زیاد) و (۲۶,۱ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ‌دهندگان به میزان (درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

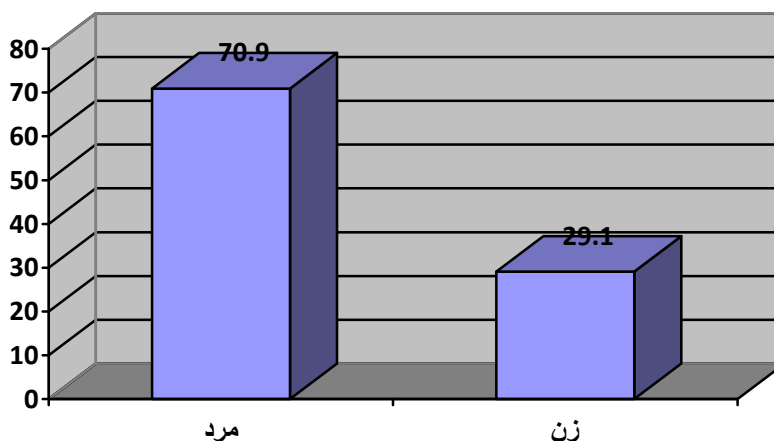
در خصوص سؤال (۲۹) پرسش‌نامه تحقیق: «(۲۹) تا چه اندازه جهانی شدن بر تقابل سنت و مدرنیته در جامعه دینی تأثیر می‌گذارد؟»، پاسخ‌دهندگان در زمینه سؤال مطرح شده، (۵,۴ درصد خیلی کم)، (۲۴,۳ درصد کم)، (۳۶,۹ درصد متوسط)، (۳۳,۳ درصد زیاد) و

1. Whats app
2. Viber
3. Instagram

(۵,۴ درصد خیلی زیاد) را برای اظهار نظر علامت زده‌اند. در مجموع، پاسخ دهندگان به میزان (۷۹,۶ درصد) با موضوع مطرح شده موافقت نشان داده‌اند.

جدول (۲): فراوانی و درصد جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۷۸	۷۰,۹
زن	۳۲	۲۹,۱
جمع	۱۱۰	۱۰۰,۰

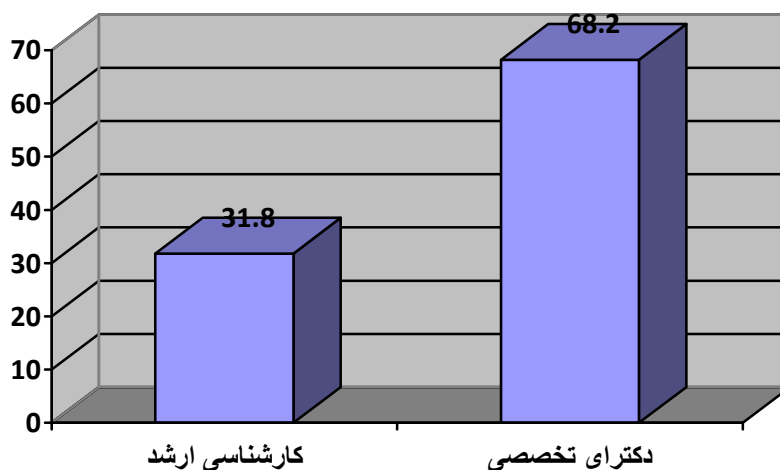

نمودار (۱): درصد جنسیت

داده‌های جدول و نمودار بالا، فراوانی و درصد جنسیت پاسخ‌دهندگان را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج به دست آمده، ۷۰,۹ درصد پاسخ‌دهندگان دارای جنسیت مرد و ۲۹,۱ درصد پاسخ‌دهندگان دارای جنسیت زن، می‌باشند. توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌دهندگان بر اساس درجه تحصیلات

جدول (۳): فراوانی و درصد درجه تحصیلات

درجه تحصیلات	فراوانی	درصد
کارشناسی ارشد	۳۵	۳۱,۸
دکترای تخصصی	۷۵	۶۸,۲
جمع	۱۱۰	۱۰۰,۰

نمودار (۲): درصد درجه تحصیلات

داده‌های جدول و نمودار بالا، فراوانی و درصد درجه تحصیلات پاسخ‌دهندگان را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج به دست آمده، ۳۱٫۸ درصد پاسخ‌دهندگان دارای درجه تحصیلات کارشناسی‌ارشد و ۶۸٫۲ درصد پاسخ‌دهندگان دارای درجه تحصیلات دکترای تخصصی، می‌باشند.

توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌دهندگان بر اساس رشته تحصیلی

جدول (۴): فراوانی و درصد رشته تحصیلی

عنوان رشته	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
ادبیات عرب	۱	۰٫۹	۹٫۰
ادیان	۱	۰٫۹	۱۰٫۸
ارتباطات	۲	۱٫۸	۱۲٫۶
الهیات	۲	۱٫۸	۱۴٫۴
اندیشه سیاسی	۱	۰٫۹	۱۵٫۳
تاریخ	۵	۴٫۵	۱۹٫۸
تفسیر	۲	۱٫۸	۲۱٫۶
جامعه‌شناسی	۱	۰٫۹	۲۲٫۵

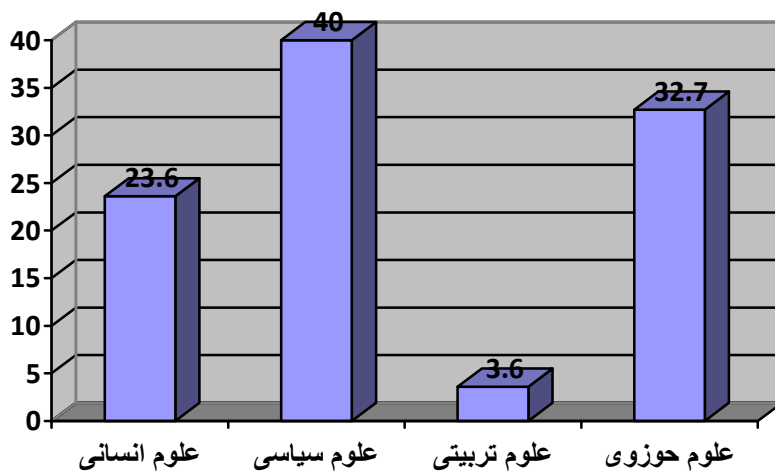
حقوق	۹	۸,۲	۲۱,۸
حوزوی	۲۰	۱۸,۲	۵۰,۰
روابط بین‌الملل	۱۱	۱۰,۲	۵۰,۰
روانشناسی	۱	۰,۹	۵۰,۹
زبان و ادبیات انگلیسی	۲	۱,۸	۵۲,۷
علوم تربیتی	۲	۱,۸	۵۴,۵
علوم سیاسی	۱۴	12.7	۶۷,۳
علوم قرآن	۲	۱,۸	۶۹,۱
فرهنگ و علوم اسلامی	۳	۲,۷	۷۱,۸
فقه و اصول	۷	۶,۴	۷۸,۵
فلسفه و کلام اسلامی	۶	۵,۵	۸۳,۶
مدیریت	۱۱	۱۰,۰	۹۳,۶
مدیریت آموزشی	۱	.9	۹۴,۵
مطالعات سیاسی	۶	۵,۵	۱۰۰,۰
جمع	۱۱۰	۱۰۰,۰	

داده‌های جدول و نمودار بالا، فراوانی و درصد رشته تحصیلی پاسخ‌دهندگان را نشان می‌دهد.

بر اساس نتایج به دست آمده، به ترتیب رشته‌های حوزوی (۱۸,۲ درصد)، علوم سیاسی (۱۲,۷ درصد)، روابط بین‌الملل و مدیریت (۱۰ درصد) و حقوق (۸,۲ درصد)، دارای بیشترین پاسخ‌دهنده در این پژوهش می‌باشند.
توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌دهندگان بر اساس گروه آموزشی

جدول (۵): فراوانی و درصد گروه آموزشی

گروه آموزشی	فراوانی	درصد
علوم انسانی	۲۶	۲۳,۶
علوم سیاسی	۴۴	۴۰,۰
علوم تربیتی	۴	۳,۶
علوم حوزوی	۳۶	۳۲,۷
جمع	۱۱۰	۱۰۰,۰

نمودار (۳): درصد گروه آموزشی

داده‌های جدول و نمودار بالا، فراوانی و درصد گروه آموزشی پاسخ‌دهندگان را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج به دست آمده، ۲۳٫۶ درصد پاسخ‌دهندگان دارای گروه آموزشی علوم انسانی، ۴۰ درصد پاسخ‌دهندگان دارای گروه آموزشی علوم سیاسی، ۳٫۶ درصد پاسخ‌دهندگان دارای گروه آموزشی علوم تربیتی و ۳۲٫۷ درصد پاسخ‌دهندگان دارای گروه آموزشی علوم حوزوی، می‌باشند.

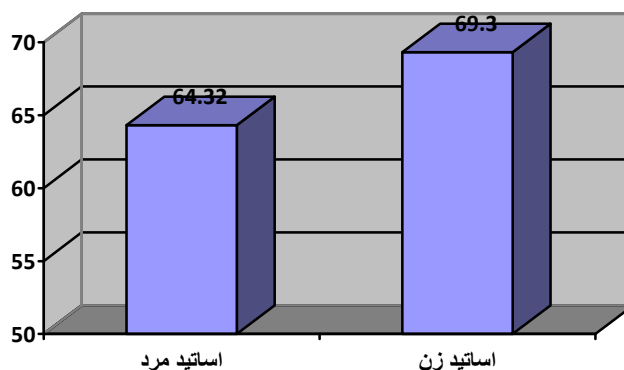
سؤال پژوهشی یک:

آیا بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از دیدگاه اساتید مرد و زن، تفاوت معناداری وجود دارد؟

به دلیل پیروی از توزیع نرمال برای متغیر وابسته، برای بررسی این پرسش، از آزمون تی مستقل استفاده شده است.

جدول (۶): نتایج آزمون تی برای تفاوت دیدگاه اساتید مرد و زن

سطح اطمینان	درجه آزادی	مقدار تی	انحراف معیار	میانگین	تعداد آزمودنی	متغیر مستقل = جنسیت	متغیر وابسته
۰,۰۰۳	۱۰۸	-۰,۰۳۷	۷,۷۶۴۵۶	۶۴,۳۲۷۳	۷۸	اساتید مرد	سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن
			۷,۹۱۵۱۵	۶۹,۳۰۴۸	۳۲	اساتید زن	

نمودار (۴): سبک زندگی دین مدارانه

داده‌های جدول و نمودار بالا، تفاوت بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از دیدگاه اساتید مرد و زن را نشان می‌دهد.

بر اساس نتایج به دست آمده، اساتید زن کمی بیشتر از اساتید مرد به سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، اعتقاد دارند. این تفاوت دیدگاه به لحاظ آمار استنباطی، با اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. بنابراین، بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن از دیدگاه اساتید مرد و زن، تفاوت معناداری وجود دارد.

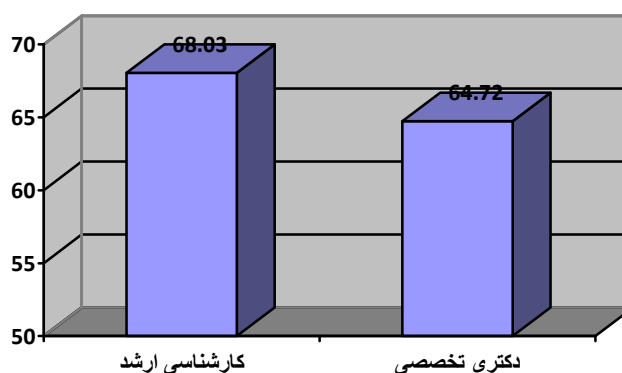
سؤال پژوهشی دو:

آیا بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از دیدگاه اساتید ارشد و دکتری، تفاوت معناداری وجود دارد؟

به دلیل پیروی از توزیع نرمال برای متغیر وابسته، برای بررسی این پرسش، از آزمون تی مستقل استفاده شده است.

جدول (۷): نتایج آزمون تی برای تفاوت دیدگاه اساتید ارشد و دکتری

سطح اطمینان	درجه آزادی	مقدار تی	انحراف معیار	میانگین	تعداد آزمودنی	متغیر مستقل = جنسیت	متغیر وابسته
۰.۰۴۵	۱۰۸	۲,۰۲۷	۷,۸۹۰,۹۶	۶۸,۰۳۴۰	۳۵	اساتید ارشد	سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن
			۸,۰۲۶۶۱	۶۴,۷۲۱۳	۷۵	اساتید دکتری	

نمودار (۵): سبک زندگی دین مدارانه

داده‌های جدول و نمودار بالا، تفاوت بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از دیدگاه اساتید ارشد و دکتری را نشان می‌دهد.

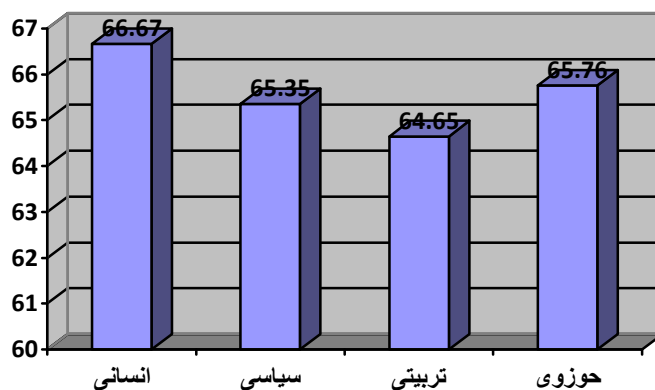
بر اساس نتایج به دست آمده، اساتید ارشد کمی بیشتر از اساتید دکتری به سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، اعتقاد دارند. این تفاوت دیدگاه به لحاظ آمار استنباطی، با اطمینان ۹۵ درصد معنادار است. بنابراین، بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن از دیدگاه اساتید ارشد و دکتری، تفاوت معناداری وجود دارد.

سؤال پژوهشی سه:

آیا بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از دیدگاه اساتید در گروه‌های آموزشی مختلف، تفاوت معناداری وجود دارد؟
به دلیل پیروی از توزیع نرمال برای متغیر وابسته، برای بررسی این پرسش، از آزمون تی مستقل استفاده شده است.

جدول (۸): نتایج آزمون تی برای تفاوت دیدگاه اساتید در گروه‌های آموزشی مختلف

سطح اطمینان	درجه آزادی	مقدار F	انحراف معیار	میانگین	تعداد آزمودنی	متغیر مستقل = جنسیت	متغیر وابسته
۰,۱۶۹	۳	۲,۰۲۷	۷,۳۴۱۶۲	۶۶,۶۷۹۰	۲۶	علوم انسانی	سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن
			۸,۸۲۱۰۶	۶۵,۳۵۹۳	۴۴	علوم سیاسی	
			۸,۸۲۱۰۶	۶۴,۶۵۰۰	۴	علوم تربیتی	
			۷,۳۷۲۴۲	۶۵,۷۶۱۰	۳۶	علوم حوزوی	
			۸,۰۹۷۱۹	۶۵,۷۷۵۳	۱۱۰	جمع	

نمودار ۶: سبک زندگی دین مدارانه

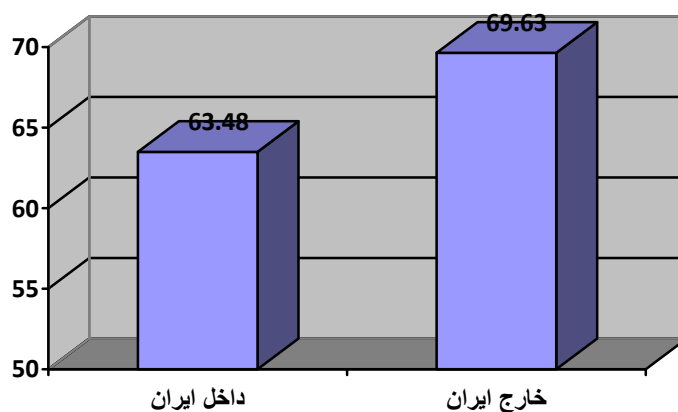
داده‌های جدول و نمودار بالا، تفاوت بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از دیدگاه اساتید در گروه‌های آموزشی مختلف را نشان می‌دهد.

بر اساس نتایج به دست آمده، اساتید علوم انسانی بیشترین و اساتید علوم تربیتی کمترین اعتقاد را به سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از خود نشان داده‌اند. این تفاوت دیدگاه به لحاظ آمار استنباطی، معنادار نیست. بنابراین، بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن از دیدگاه اساتید در گروه‌های آموزشی مختلف، تفاوت معناداری وجود ندارد. سؤال پژوهشی چهار:

آیا بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از دیدگاه اساتید فعال در ایران و خارج از ایران، تفاوت معناداری وجود دارد؟
به دلیل پیروی از توزیع نرمال برای متغیر وابسته، برای بررسی این پرسش، از آزمون تی مستقل استفاده شده است.

جدول ۸: نتایج آزمون تی برای تفاوت دیدگاه اساتید فعال در ایران و خارج از ایران

سطح اطمینان	درجه آزادی	مقدار تی	انحراف معیار	میانگین	تعداد آزمودنی	متغیر مستقل = جنسیت	متغیر وابسته
۰,۰۰۱	۱۰۸	-۴,۱۲۵	۷,۶۷۴۴۰	۶۳,۴۸۳۲	۶۹	اساتید داخل ایران	سبک زندگی دین مدارانه در
			۷,۳۶۳۷۰	۶۹,۶۳۲۸	۴۱	اساتید خارج از ایران	عصر جهانی شدن

نمودار (۶): سبک زندگی دین مدارانه

داده‌های جدول و نمودار بالا، تفاوت بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از دیدگاه اساتید فعال در ایران و خارج از ایران را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج به دست آمده، اساتید داخل ایران کمتر از اساتید خارج از ایران به سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، اعتقاد دارند. این تفاوت دیدگاه به لحاظ آمار

زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن

استنباطی، با اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. بنابراین، بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن از دیدگاه اساتید فعال در ایران و خارج از ایران، تفاوت معناداری وجود دارد.

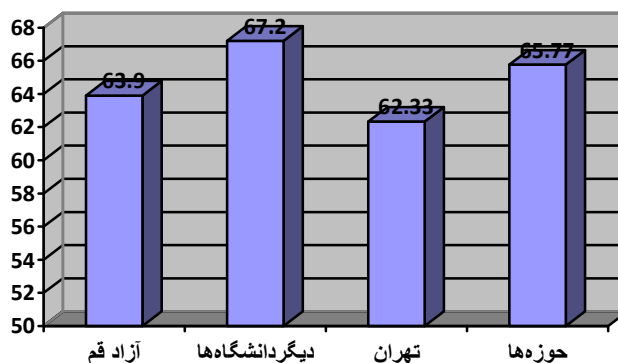
سؤال پژوهشی پنج:

آیا بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از دیدگاه اساتید در دانشگاه‌های مختلف، تفاوت معناداری وجود دارد؟

به دلیل پیروی از توزیع نرمال برای متغیر وابسته، برای بررسی این پرسش، از آزمون تحلیل واریانس استفاده شده است.

جدول (۹): نتایج آزمون تی برای تفاوت دیدگاه اساتید در دانشگاه‌های مختلف

سطح اطمینان	درجه آزادی	مقدار F	انحراف معیار	میانگین	تعداد آزمودنی	متغیر مستقل = جنسیت	متغیر وابسته
۰,۰۵۸	۳	۲,۵۷۳	۷,۸۶۹۹۸	۶۳,۹۰۲۹	۱۲	دانشگاه آزاد قم	سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن
			۸,۴۰۷۳۳	۶۷,۲۰۸۰	۷۴	دانشگاه دیگر	
			۶,۲۰۶۰۰	۶۲,۳۳۹۸	۲۰	دانشگاه تهران	
			۵,۴۲۹۹۲	۶۲,۰۶۴۰	۴	حوزه‌های علمیه	
			۸,۰۹۲۱۹	۶۵,۷۷۵۳	۱۱۰	جمع	

نمودار (۷): سبک زندگی دین مدارانه

داده‌های جدول و نمودار بالا، تفاوت بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از دیدگاه اساتید در دانشگاه‌های مختلف را نشان می‌دهد.

بر اساس نتایج به دست آمده، اساتید دیگر دانشگاه‌ها بیشترین و اساتید دانشگاه تهران کمترین اعتقاد را به سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن، از خود نشان داده‌اند. این تفاوت دیدگاه به لحاظ آمار استنباطی، معنادار نیست. بنابراین، بین سبک زندگی دین مدارانه در عصر جهانی شدن از دیدگاه اساتید در دانشگاه‌های مختلف، تفاوت معناداری وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

دغدغه دین از یک سو و مساله جهانی شدن از سوی دیگر دو موضوع پر اهمیت برای دو قشر مذهبی و مدرن در جوامع مختلف می‌باشند. پیش‌زمینه‌های ذهنی که در مورد این دو مفهوم و نوع رابطه آن‌ها در میان هر قشر نسبت به این دو موضوع وجود دارد، مانع بسیاری از تحولات مثبت در این زمینه بوده است. در اینجا است که روشنگری در مورد نسبت میان این مفاهیم و جایگاه آن‌ها بسیاری از توهمات در این مورد را رفع کرده و زمینه همراهی دین و جهانی شدن در یک مسیر را فراهم می‌کند. در اینجا با نگاهی بازاندیشانه در مورد دین می‌توان وجه عدم مانعیت دین در مسیر جهانی شدن را برای قشر مدرن و با تعریف دقیق جایگاه دین و روشن کردن عدم تضاد بین این مفهوم با پروسه جهانی شدن و حتی تأثیر مثبت جهانی شدن در قبال دین برای قشر مذهبی، می‌توان از بسیاری از تقابل‌ها بین دو طبقه مذهبی و مدرن

جلوگیری کرد. تأمل در این نوشتار با روشن کردن رابطه متقابل این دو پدیده، این نتیجه را در بر خواهد داشت که تفاوت دیدگاه‌ها با یک باز تعریف منطقی از مفاهیم اساسی آنقدر عمیق نیست که رو به بهبود و همراهی حرکت نکند. مفهوم دین و جهانی شدن نیاز به یک باز تعریف همراه با روشنگری نسبت به نگاه هر یک به دیگری دارند.

فهرست منابع

- اکسفورد، باری (۱۳۷۸). **نظام جهانی سیاست و فرهنگ**، ترجمه حمیرا مشیرزاده، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
- ثانی، رضا (۱۳۸۲). **زیر موج جهانی شدن**، تهران: مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.
- ساعی، احمد (۱۳۸۴). **توسعه در مکاتب متعارض**، تهران: نشر قومس.
- ساعی، احمد (۱۳۸۷). «جستاری درباره چشم‌اندازهای نظری نسبت به اقتصاد سیاسی جهانی»، **فصلنامه مطالعات سیاسی**، سال اول، شماره ۱، پاییز، صص ۳۵-۶۰.
- سریع‌الکلم، محمود (۱۳۸۴). **ایران و جهانی شدن**، تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک.
- العروی، عبدالله (۱۳۸۱). **اسلام و مدرنیته**، ترجمه رضایی امیر، تهران: قصیده سرا.
- فضایی، یوسف (۱۳۵۶). **بنیان‌های اجتماعی دین**، تهران: انتشارات چاپار.
- کیپوتو، جان دی (۱۳۸۸). **اینک دین سرشت دین در عصر مدرن**، ترجمه سلیمانی مرضیه، تهران: انتشارات علم.
- کچویان، حسین (۱۳۸۵). **نظریه‌های جهانی شدن و دین**، تهران: نشر نی.
- کرث، جیمز (۱۳۸۰). «مذهب و جهانی شدن»، ترجمه حمید بشیریه، **ماهنامه دانشگاه در آینه مطبوعات**، شماره ۸۹.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۲). **تجدد و تشخیص: هویت شخصی در جامعه مدرن**، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
- لاریجانی، محمدجواد (۱۳۷۲). **نقد دینداری و مدرنیسم**، تهران: انتشارات اطلاعات.
- مطهری، مرتضی (۱۳۷۰). **ختم نبوت**، چاپ ششم، تهران: انتشارات صدرا.
- ملکیان، مصطفی (۱۳۷۹). «جهانی شدن و دین»، **روزنامه همشهری**، ۲۶ و ۲۷/۱۱/۱۳۷۹.
- موسوی، میر مدرس (۱۳۸۷). **جامعه برین جستاری در جامعه دینی و جامعه مدنی**، قم: بوستان کتاب.
- نکوئی سامانی، مهدی (۱۳۸۲). **جهانی شدن و دین**، تهران: نشر احیاگران.

